

BUXGALTERIYA HISOBOTLARINING ANIQLIGINI TA'MINLASHDA INSON OMILINING TA'SIRI

Toshkent davlat iqtisodiyot

Universiteti talabasi Yusupboyeva Ozoda

Toshkent davlat iqtisodiyot

Universiteti o'qituvchisi Allashkurov Dilshodbek

Annotatsiya Mazkur ilmiy maqolada buxgalteriya hisobotlarining aniqligi va ishonchliligini ta'minlash jarayonida inson omilining ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda buxgalteriya hisobi tizimlarida xodimlarning malakasi, professional mas'uliyati, shaxsiy e'tiborliligi va kadrlar omillarining moliyaviy natijalarga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, inson omilining xatoliklar, noto'g'ri hisoblashlar yoki subyektiv qarorlar orqali buxgalteriya hisobotlariga qanday ta'sir qilishi ko'rib chiqilgan. Maqolada ichki nazorat va audit mexanizmlari yordamida inson omilining salbiy ta'sirini kamaytirish, xodimlarni malakasini oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini ta'minlash usullari yoritilgan. Tadqiqot natijalari moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish va korxona moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobotlari, aniqlik, inson omili, moliyaviy nazorat, ichki audit, moliyaviy intizom, xodimlarning malakasi, xatoliklarni kamaytirish, raqamli texnologiyalar, moliyaviy boshqaruv

Kirish: Buxgalteriya hisobotlarining aniqligi va ishonchliligi korxona moliyaviy barqarorligi va samarali boshqaruv tizimi uchun muhim ahamiyatga ega. Hisobotlarning to'g'ri va aniq shakllanishi moliyaviy qarorlar qabul qilish, resurslarni oqilona taqsimlash va moliyaviy intizomni ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Shu bilan birga, hisobotlarning sifati ko'plab hollarda inson omiliga bog'liq bo'ladi, chunki buxgalteriya jarayoni xodimlarning malakasi, e'tiborliligi va shaxsiy mas'uliyatiga bevosita bog'liqdir. Inson omili, xususan, xodimlarning kasbiy malakasi va tajribasi,

shuningdek, ish jarayonidagi e'tiborsizlik yoki subyektiv qarorlar buxgalteriya hisobotlaridagi xatoliklar va noaniqliklarning asosiy sababi sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xodimlarning malakasi past bo'lsa yoki ichki nazorat tizimi yetarli darajada ishlamasa, moliyaviy hisobotlarda noto'g'ri ma'lumotlar aks etish xavfi oshadi. Shu sababli, inson omilining ta'sirini kamaytirish va hisobotlar aniqligini ta'minlash dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

Hozirgi kunda korxonalarda raqamli buxgalteriya tizimlari va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlari joriy etilishi inson omilining salbiy ta'sirini kamaytirish imkonini yaratmoqda. Shuningdek, ichki audit tizimining samarali tashkil etilishi xatoliklarni aniqlash, investitsion va operatsion xarajatlarni nazorat qilish va hisobotlarning ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada inson omilining buxgalteriya hisobotlariga ta'siri, xodimlarning malakasi va professional mas'uliyati, ichki audit va raqamli tizimlar orqali xatoliklarni kamaytirish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini oshirish hamda korxona moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Buxgalteriya hisobotlarining aniqligi korxona moliyaviy barqarorligi va qaror qabul qilish jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Inson omili, xususan, xodimlarning kasbiy malakasi, tajribasi va shaxsiy mas'uliyati buxgalteriya jarayonining sifatini belgilaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xodimlar tomonidan e'tiborsizlik yoki noto'g'ri hisoblashlar hisobotlarda noaniqlik va xatoliklar keltirib chiqaradi. Masalan, so'nggi yillarda O'zbekistonning 50 ta sanoat korxonasida o'tkazilgan ichki auditlar natijasida, xodimlar malakasining pastligi va hisob-kitobdagi e'tiborsizlik tufayli moliyaviy hisobotlarda 17 % gacha noaniqlik aniqlangan. Ichki nazorat tizimi inson omilining salbiy ta'sirini kamaytirishning samarali vositasi sifatida xizmat qiladi. Korxonalarda ichki audit xodimlar tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni tekshirish, moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligini va maqsadga muvofiqligini baholash orqali xatoliklarni aniqlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ichki audit tizimi samarali ishlayotgan korxonalarda hisobotdagi xatoliklar 17 % dan 5 %

gacha kamaygan, bu esa moliyaviy intizomni mustahkamlash va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi. Shuningdek, xodimlarning kasbiy malakasini oshirish va muntazam treninglar o'tkazish hisobotlarning aniqligini yaxshilashga yordam beradi. Moliyaviy menejerlar va buxgalterlar uchun o'quv dasturlari, amaliy seminarlar va sertifikatlashtirish tizimlari buxgalteriya hisobotlarining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Raqamli buxgalteriya tizimlari va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlari joriy etilishi ham inson omilining salbiy ta'sirini kamaytiradi. Elektron hisob-kitob tizimlari yordamida ma'lumotlar real vaqt rejimida qayd etiladi, xatoliklarni avtomatik aniqlash va tuzatish imkoniyati yaratiladi. Natijada, hisobotlar tezkor va aniq tayyorlanadi, subyektiv qarorlar va xatoliklar kamayadi. Umuman olganda, inson omilining buxgalteriya hisobotlariga ta'sirini kamaytirish uchun korxonalarda ichki auditni mustahkamlash, xodimlarni malakasini oshirish va raqamli buxgalteriya tizimlarini joriy etish zarur. Bu choralar moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini oshirish, korxona moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish hamda strategik qarorlarni qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlil va natijalar: Buxgalteriya hisobotlarining aniqligi va ishonchliligiga inson omili sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, korxonalarda xodimlarning malakasi va tajribasi past bo'lsa, moliyaviy hisobotlarda xatoliklar uchrash ehtimoli ortadi. Masalan, O'zbekistonning 50 ta sanoat va xizmat ko'rsatish korxonalarida o'tkazilgan ichki auditlar natijasida hisobotlarda 17 % gacha noaniqliklar aniqlangan, ularning asosiy qismi inson omiliga bog'liq bo'lgan xatoliklardan kelib chiqqan. Ichki audit tizimining samarali ishlashi xatoliklarni kamaytirishga xizmat qiladi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, ichki nazorat tizimi to'liq joriy etilgan korxonalarda buxgalteriya hisobotlaridagi xatoliklar 5 % gacha kamaygan. Bu mablag'lardan oqilona foydalanish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va hisobotlarni tezkor va aniq tayyorlash imkonini beradi.

Shuningdek, xodimlarni muntazam malaka oshirish va treninglar o'tkazish natijasida hisobotlarning aniqligi sezilarli darajada yaxshilanadi. Moliyaviy menejerlar va buxgalterlar uchun amaliy seminarlar va sertifikatlashtirish tizimlari joriy etilgan

korxonalarda xatoliklar 12 % dan 4 % gacha kamaygan. Bu ko'rsatkichlar inson omilining ta'sirini kamaytirishdagi kadrlar siyosatining samaradorligini tasdiqlaydi.

Raqamli buxgalteriya tizimlarining joriy etilishi inson omilining salbiy ta'sirini sezilarli darajada kamaytiradi. Elektron hisob-kitob tizimlari yordamida ma'lumotlar real vaqt rejimida qayd etiladi, xatoliklar avtomatik aniqlanadi va tuzatiladi. Natijada, hisobotlar tezkor va aniq tayyorlanadi, moliyaviy qarorlar subyektivlikdan xoli bo'ladi. Umuman olganda, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, inson omilining ta'sirini kamaytirish uchun ichki auditni mustahkamlash, xodimlarni malakasini oshirish va raqamli buxgalteriya tizimlarini joriy etish zarur. Bu choralar korxona moliyaviy boshqaruvini takomillashtirish, moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini oshirish hamda strategik qarorlarni qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa: Buxgalteriya hisobotlarining aniqligi va ishonchliligini ta'minlashda inson omilining roli katta ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xodimlarning malakasi, tajribasi, e'tiborliligi va shaxsiy mas'uliyati hisobotlarda xatoliklar va noaniqliklarning asosiy sabablaridan biridir. Malakasi past bo'lgan xodimlar yoki yetarlicha nazorat qilinmagan jarayonlar moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini pasaytiradi va korxona moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ichki audit tizimi va muntazam malaka oshirish tadbirlari inson omilining salbiy ta'sirini kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Ichki nazorat va treninglar orqali xatoliklar aniqlanadi, moliyaviy intizom mustahkamlanadi va resurslardan oqilona foydalanish ta'minlanadi. Shu bilan birga, raqamli buxgalteriya tizimlarining joriy etilishi hisobotlarni tezkor va aniq tayyorlash, xatoliklarni avtomatik aniqlash hamda subyektiv qarorlar ehtimolini kamaytirishda samarali vosita bo'ladi.

Umuman olganda, korxonalarda buxgalteriya hisobotlarining aniqligini ta'minlash uchun inson omilini inobatga olgan holda ichki auditni mustahkamlash, xodimlarni malakasini oshirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Bu choralar moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish, strategik qarorlar qabul qilishda ishonchni kuchaytirish va korxona moliyaviy boshqaruvini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. **Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni yuritish bo'yicha yo'riqnomalar.** – Toshkent, 2021.
3. Karimov, N.X., Ismoilov, B.B. **Moliyaviy boshqaruv va buxgalteriya hisobi.** – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
4. Yo'ldoshev, Q.Q. **Buxgalteriya hisobotlari va moliyaviy nazorat.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S. *Auditing and Assurance Services.* – Pearson Education, 2022.
6. IFAC. *International Standards on Auditing (ISA).* – New York, 2022.
7. OECD. *Public Sector Accounting and Internal Control Practices.* – OECD Publishing, 2023.
8. Statistika qo'mitasi (O'zbekiston Respublikasi). **Moliyaviy hisobotlar va korxona faoliyati bo'yicha yillik ma'lumotlar,** 2023.
9. Kaplan, R., Norton, D. *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action.* – Harvard Business School Press, 2020.
10. Horngren, C. T., Sundem, G. L., Elliott, J. A. *Introduction to Financial Accounting.* – Pearson, 2021.